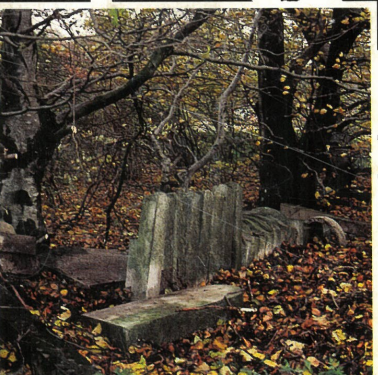
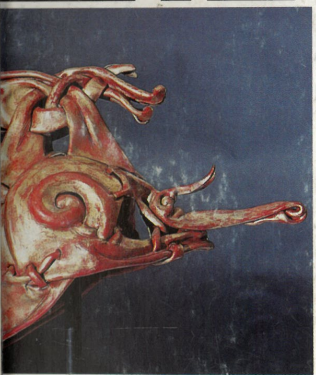

By, marsk og gæst

Handwritten signature

By, marsk og geest 9

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Lokalarkiv & Den antikvariske Samling i Ribe

Liljebjerget

1997

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Stig Jensen,
Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Colourprint, Ribe

©: 1997 Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

ISBN 87-89827-14-7
ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs kort, 1804

Illustrationer på forsiden, se s. 5, 34 og 30

Illustrationer på bagsiden, se s. 48 og 58

Indhold

Stig Jensen	
Bronzealder set fra luften - et usædvanligt hus fra ældre bronzealder	5
<i>Bronze Age seen from the air - an unusual house from the early Bronze Age</i>	8
Karen Høilund Nielsen	
Et ornamenteret fibel-fragment fra Enderup ved Hviding	9
<i>A decorated brooch-fragment from Enderup, Hviding</i>	16
Torsten Capelle	
En frankisk gravsten i Ribe	17
<i>Ein fränkischer Grabstein in Ribe</i>	21
Helge Brinch Madsen og Claus Hougaard	
Vikingetidens læderteknik og ornamentik	22
<i>The leather technique and the ornamentation of the Viking Period</i>	31
Lis Andersen	
Dæmningen over Ribe Å	32
<i>The dam across the Ribe River</i>	38
Sissel F. Plathe	
Maren Spliids dør?	
- hvordan døren fra Vester Vedsted Kirke blev til Maren Spliids dør	39
<i>Maren Spliids door?</i>	
- how the door from Vester Vedsted church became Maren Spliids door	42
Susanne Benthien	
" - at samles her som Brødre og som Venner".	
Foreningen "Klubben"s oprettelse og første år	44
" - to gather here as Brothers and Friends".	
<i>The establishment and first years of the society "Klubben"</i>	57
Søren Mulvad	
Høm Cementstøberi	58
<i>Høm Cement Works</i>	60

Noter

1. Højvang, Kalvslund Sogn, Ribe Herred og Amt. J. nr. ASR 1223.
2. Jensen 1987, fig. 3.
3. Se Ethelberg 1995 og Nilsson 1994. Museumsinspektør Per Ethelberg, Haderslev Museum, har venligst haft fotografierne af huset til vurdering og er enig i den her foreslåede datering.
4. Sb. nr. 2, 3 og 4 i Kalvslund Sogn.
5. Ethelberg 1995 og Nilsson 1994.
6. Sørensen 1994.
7. Christensen 1991.
8. Ethelberg 1995, s. 15.

Litteratur

- Christensen, Tom: Lejre Beyond Legend - The Archaeological Evidence. *Journal of Danish Archaeology*, 1991, s. 163-185.
- Ethelberg, Per: Den fjerde kæmpehal. *SKALK* 1995:3, s. 11-15.
- Jensen, Stig: Gårde fra vikingetiden ved Gl. Hviding og Vilslev. *Mark og Montre* 1986-87, s. 5-25.
- Nilsson, Torben: Store Tyrrestrup. En vendsysselsk storgård med bronzedepot fra ældre bronzealder. *KUML* 1993-94, s. 147-154.
- Sørensen, Palle Østergaard: Gudmehallerne. Kongeligt byggeri fra jernalderen. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1994, s. 25-39.

Summary

In the summer of 1997 the outline of a large house from the early Bronze Age was ascertained in a corn field about 8 km northeast of Ribe. The house lies on a terrace alongside Hjortvad stream, and it measures roughly 48 x 9 m. Only two similar houses have previously been found: - in Vendssyssel (north Jutland) and in south Jutland. These enormous houses are probably connected in some way with a socially high-standing level in the hierarchically society of the Bronze Age.

Stig Jensen, antikvar
Den antikvariske Samling i Ribe

Et ornamenteret fibel-fragment fra Enderup ved Hviding

Af Karen Høilund Nielsen

Et af de første metalfund fra området syd for Ribe fra det ellers ret fundfattige 7. årh. er et fragment af en rektangulær pladefibula med stil C dyreornamentik fra Enderup ved Hviding. Fundet er fra samme område som storgårdene fra Dankirke og Gammel Hviding. Med netop den nævnte ornamentik er det usædvanligt, at der er tale om en fibula, idet det samlede materiale med denne ornamentik ellers udelukkende er knyttet til højstatus våben- og hesteudstyr. Alle genstande med denne stil er formodentlig produceret i Danmark, men kun fiblerne er begrænset til Danmark. De rige våben- og hesteudstyr spredtes også til Sverige og Finland med høvdinge, der som unge krigere havde været i den danske konges hird. Alle genstande med den pågældende stil er knyttet til de højere sociale lag, hvilket derfor også kan formodes at være tilfældet med Enderup-fiblen. Dermed indikerer den tilstedeværelsen af et endnu ikke lokaliseret stormandsmiljø fra 7. årh. i området syd for Ribe.

Man har nu i snart mange år indledt artikler om germanertidens fund med et par ord om, hvor fundfattig en periode det er. Sydvestjylland var blot for metaloldstager med en sikker datering til 6.-7. årh., da Mogens Ørnsnes kortlagde materialet i begyndelsen af tresserne¹ og, på nær et par fund fra selve Ribe, var det stadig tilfældet, da jeg kortlagde materialet i slutningen af firserne².

Billedet er nu langsomt ved at ændre sig, også i Sydvestjylland. En gravplads som Hjemsted³ bragte gravfundene et stykke ind i 5. årh. En bebyggelse som Dankirke⁴ med sit meget rige materiale, førte (højstatus) bebyggelserne op i 5. årh. I den anden ende af germanertiden vakte den ældste handelsplads i Ribe⁵ stor opmærksomhed både ved sin tidlige datering til begyndelsen af 8. årh. og ved sine ret store mængder mønter af typer, som også forekom på Dankirke, her med en datering til sent 7.-tidligt 8. årh.⁶ Der synes derimod stadig at være forholdsvis få fund fra 6./7. årh. Enkelte fund af angelsaksisk/frisisk karakter kan stamme fra 5. og 6. årh.⁷, og et lille antal rektangulære pladefibler fundet i forbindelse med handelspladsen Ribe, kan oprindeligt have været produceret i 7. årh.⁸

Derfor er fundet af et fibelfragment fra netop denne periode, endog med særdeles fin ornamentik på, særdeles kærkomment. Og forhåbentlig er det kun begyndelsen.

Fundstedet

Fibelfragmentet blev fundet på én af Martin Juli-

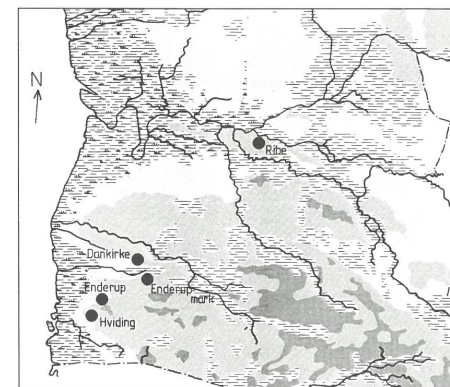

Fig. 1. Udbredelsen af jernalderfund omtalt i teksten. Tegning: B. Nielsen.

us' marker vest for Enderup, Hviding Sogn⁹ i forbindelse med detektorafsøgning af et bopladsområde fra romersk jernalder og middelalder¹⁰. Fundstedet ligger på kanten af geesten ud mod marsken, hvilket er karakteristisk for bopladserne i dette område i den yngre jernalder (fig. 1)¹¹.

En rektangulær pladefibula

Hvad der er levnet af en fin pladefibula med dyreornamentik fra Enderup, er et uanseeligt fragment med lidt uregelmæssig ornamentik (fig. 2a). Fragmentet er af støbt bronze med forgyldning. Det er ca. 2 cm x 2,6 cm stort og afbrudt på tre sider allerede i oldtiden. Motivet er indrammet af en bred,

Fig. 2. Fragment af rektangulær pladefibula fra Enderup, ASR 435x14. Mål 1:1. Tegning: Sten Henriksen.

en smal og en bred, lav vulst, hvoraf kun stykket langs den ene oprindelige side er bevaret. Fladen indenfor er dækket med dyre- og båndornamentik. På bagsiden er der furer langs kanten.

Fragmentet må oprindeligt have været rektangulært. På baggrund af symmetrien i ornamentikken kan det beregnes, at den oprindelige størrelse har været 3,6 cm x mindst ca. 7 cm. Der ikke er spor efter nålefæste eller nåleskede. På den anden side findes de fine furer på bagsiden (fig. 2b) aldrig på beslag, men kun på rektangulære pladefibler. Det er derfor mest sandsynligt, at der her er tale om en rektangulær pladefibula ornamenteret med dyrestil C kombineret med bånd- og knudeornamentik; et af de første af sin art og dermed ganske usædvanligt. En enkelt fibula fra Bejsebakken syd for Aalborg kan eventuelt også knyttes hertil. I stedet for en sammenslynget dyreornamentik er her imidlertid syv enkeltstående heste med ramme-

værk og en enkel knudeornamentik imellem. Det er således en hel anden måde at organisere ornamentikken på¹².

Motivet i ornamentikken er et dyrehovede med en krop, der slynger sig i en løkke (fig. 3). På fragmentet kan ses et helt og dele af to andre hoveder. Hovederne består af et aflangt egentligt hoved med såkaldt hagespids og med rundt øje (fig. 4). Løst sammenføjet dermed er kæberne, hvor den øverste kæbe ender i en trekant, og den nederste svinger nedad ved afslutningen. Kroppen er båndformet og består af to parallelle linier. Rummet omkring dyrene er udfyldt med bånd- og knudeornamentik.

Ornamentikken kendes fra en række fund fra Danmark, Sverige og Finland, hvor den betegnes stil C¹³. Stil C er én ud af en række stilarter, der omfatter sindrigt sammenslyngede, stiliserede dyr. Stilene omfatter stil B fra anden halvdel af 6. årh. og stil C og D fra 7. årh.¹⁴

Alle hidtil kendte genstande med stil C (og evt. den senere stil D) i kombination med bånd- og knudeornamentik er dele af forskellige former for beslag til våben og hestetøj. Derfor er det så usædvanligt, at der her er tale om en fibula. Daterings-

Fig. 3 og 4. Øverst ses en udtegning af ornamentikken og delvis rekonstruktion af pladefiblen fra Enderup, og nederst en udtegning af dyrehovedet. Tegning: B. Nielsen.

mæssigt hører stykket hjemme i begyndelsen af 7. årh. En periode, som er karakteriseret både af mange rektangulære pladefibler og af forskellige versioner af stil C¹⁵.

Fundsammenhæng

Det øvrige materiale fra Enderup omfatter bolpladsmateriale fra ældre romersk jernalder og middelalder samt enkeltobjekter fra vikingetid og middelalder. Den eneste genstand, der kan være nogenlunde samtidig med bronzefragmentet, er en øjeeperle (blå med rød-gul-hvidt øje). Der er endnu ikke fundet strukturer, hvortil fundet kan knyttes. Fiblen kan stamme fra enten en oppløjet grav eller bebyggelse, eller den kan være helt tilfældigt tabt.

Gravfund fra 7. årh. er sparsomme. Den geografisk nærmeste plads er gravpladsen ved Rosenallé, Ribe, som imidlertid først er fra 8. årh. Af de der udgravede 25 grave var alle på én nær brandgrave¹⁶. Ingen af gravene indeholdt genstande af samme karakter som Enderup stykket. Den mest omfattende gravplads fra perioden er Lindholm Høje, der ligger nord for Aalborg¹⁷ og dermed udenfor det sydvestjyske område. Gravpladsens grave fra 7. årh. er alle - som tilfældet var med Rosenallé - brandgrave, men de var tillige forsynet med stensætninger.

Da grave i Enderup-området fra 7. årh. mest sandsynligt må være brandgrave, og Enderup stykket ikke er ildpåvirket, stammer fibelfragmentet næppe fra en grav¹⁸. Det må derfor enten være tilfældigt tabt eller stamme fra en endnu ikke lokaliseret bebyggelse.

Den øvrige bebyggelse i området syd for Ribe

Fund fra yngre jernalder og vikingetid er ikke så hyppige i området mellem Ribe og Rejsby Å. Men en række findes dog, hvoraf nogle er særdeles interessante. Fra 5./6. århundrede stammer et bolpladsfund fra Enderup Mark, et par kilometer øst for nærværende fund, hvor der fandtes ret store mængder slagger fra jernfremstilling¹⁹. Nogle få kilometer mod syd ligger Høgsbro, som er fra samme periode, men med et andet inventar. Her var ingen jernslagge, men bl.a. glasskår og fibelfragment²⁰. Dankirke, der ligger godt en kilometer nordnordøst for Enderup, daterer sig fra sam-

me periode og omfatter fund af formodentlig et handelshus med store mængder glasskår fra franske glasbægre og masser af glasperler. Netop dette hus er nedbrændt i slutningen af ældre germansk jernalder²¹. Bebyggelsen og fundmaterialet antyder, at der er tale om en storgård, hvis høvding formodentlig har formidlet handelen med luksusvarer i området²². Rester af en sølvrelieffibula fra det nedbrændte hus markerer også beboerens høje status²³. Endelig findes på Dankirke en række mønter fra sent 7. årh. og tidlig 8. årh., som dog ikke kan knyttes til de udgravede strukturer på pladsen²⁴, men som kan være spor efter et senere handelshus på pladsen.

Alle disse pladser knytter sig primært til ældre germansk jernalder (400-530 e.Kr.) og repræsenterer flere forskellige sociale niveauer, medens ingen pladser i området med sikkerhed kan henføres til den ældre del af yngre germansk jernalder (530-700 e.Kr.), men nok til den yngre del (8. årh.). Da dukker nemlig et stort gårdsanlæg op i Gammel Hviding, som ligger mellem Enderup og Høgsbro. Gårdens ældste dele er fra 8. årh., og den fortsætter ind i middelalderen, men der findes fund fra langt tidligere perioder: dels en ældre romertidsbolplads, dels en række løstfundne genstande fra ældre germansk jernalder, hvortil man dog ingen anlægsspor har fundet. Stig Jensen antyder, at de kan stamme fra oppløjede grave²⁵. Gårdsanlægget, som gennemgår en omfattende udvikling fra 8. årh. til tidlig middelalder, omfatter ved slutningen af vikingetiden bl.a. et såkaldt Trelleborg-hus. Dette antyder i sig selv stedets sociale position. Gården opgives omkring 1200 formodentlig efter nogle stormflodskatastrofer. Bebyggelsens rigdom og fund af håndværksspor samt dens mulige tilknytning til handel²⁶ placerer den i et rigt og højtstående socialt miljø. Indtil videre er den eneste mulige forgænger i området Dankirke, men fibelfragmentet fra Enderup antyder, at et højt socialt miljø må have været til stede også i den mellemliggende periode, således at den afvigelser af en særlig social overklasse, som synes at finde sted fra yngre romertid²⁷, ikke brydes, men er en kontinuerlig udvikling. Forudgående for udviklingen i vikingetiden må man forvente, at de store jordbesiddere har udskilt sig og erhvervet stadig mere jord, for at det kan resultere i en storgård som

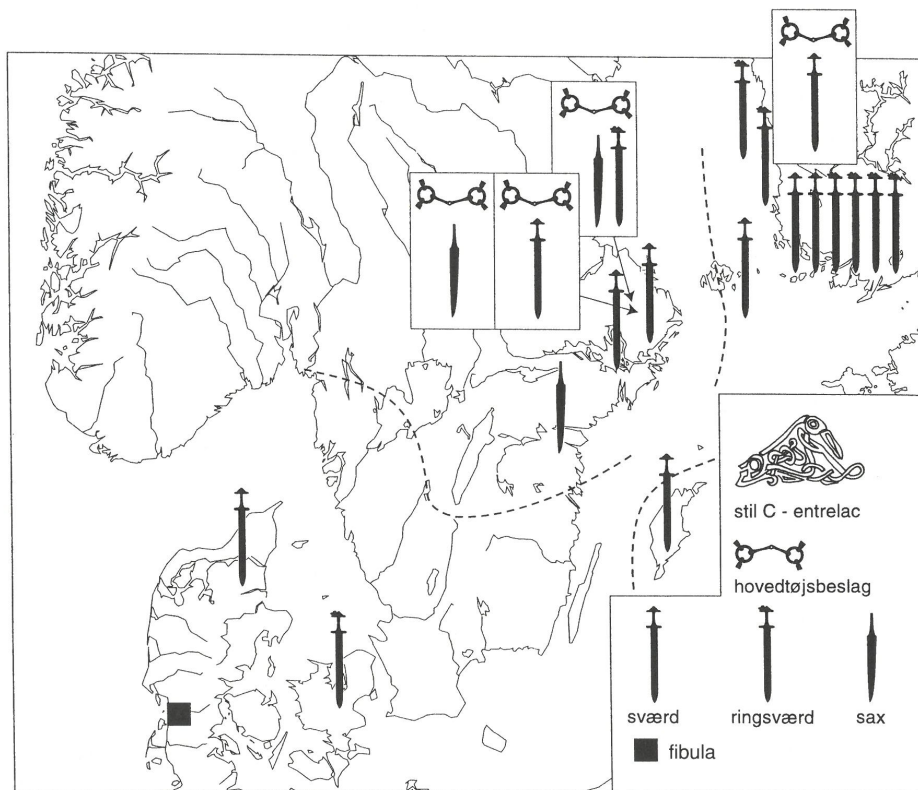

Fig. 5. Udbredelsen af stil C kombineret med bånd- og knudeornamentik fordelt på genstandstyper. Det bemærkes, at alle kendte forekomster af denne version af stil II er fra våben og beslag til seletøj med undtagelse af fiblen fra Enderup. De samtidige territoriale afgrænsninger er markeret, jvf. Høiland Nielsen 1991, og omfatter områderne Sydskanadinavien, Gotland, Mälårregionen og Finland. Indramning markerer, at de pågældende genstande stammer fra samme grav. Kort: Jørgen Mührmann-Lund.

den i Gammel Hviding og også for at skabe den økonomiske baggrund for udviklingen af handelspladsen Ribe²⁸, der er samtidig med den ældste storgård i Gammel Hviding. Enderup-fundet bringer os forud for dette, og pladefiblen er repræsentant for en fundmæssigt endnu meget sparsomt belagt periode. Imidlertid er fundet i et nordisk perspektiv af stor betydning.

Enderup-fiblen i nordisk perspektiv

Stil C kombineret med bånd- og knudeornamentik findes udbredt i Finland, det svenske fastland og i Danmark (fig. 5). Bortset fra fiblen fra Enderup stammer alle de fundne eksempler fra våbenudstyr og som oftest fra rige grave. Materi-

alet omfatter en række finske sværd og ringsværd, der er fundet i lokale høvdingegrave og blandet med lokalt finsk udstyr. I Sverige stammer de fleste fund fra meget rige bådgrave i Uppland, specielt Vendel grav I²⁹ indeholder både sværd og hovedtøj med denne stil (fig. 6a-b). Et af hovedtøjsbeslagene har et dyrehovede, der er omtrent identisk med dyrehovederne på Enderup-fiblen (fig. 6c). Medens asymmetri er meget karakteristisk for ornamentikken på beslagene fra Vendel I, er symmetri dog fremherskende på Enderup-fiblen. Beslagene fra Lindholm Høje (fig. 7) stammer fra brandgrave og er temmelig nedsmeltede³⁰, hvorfor det er vanskeligt at sammenligne detaljer i ornamentikken. På det ene beslag er der imidlertid

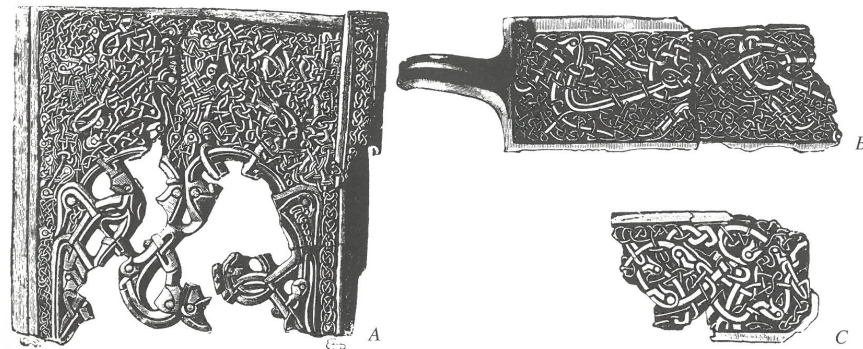

Fig. 6. Beslag fra Vendel grav I: a: mundblik til sværdskede; b: bidringsbeslag; c: rembeslag. Alle af forgyldt bronze og ornamenteret i stil C kombineret med bånd- og knudeornamentik. Mål: 1:1. (Efter Stolpe & Arne 1912, Pl. I,2, IX,11 og 15).

også her en båndformet krop bestående af to parallelle bånd. De få rester i brandgravene på Lindholm Høje lader formode, at en del af disse oprindelig kan have været ret så rige.

Ornamentikken på Enderup-fiblen passer således ind i det generelle billede af stil C med bånd- og knudeornamentik. Kvalitetsmæssigt ligger stykket i den bedre ende.

Stil C med bånd- og knudeornamentik knytter sig næsten udelukkende til våbenudstyr fra de højere sociale lag. Sammenligner man med analyser af de øvrige dyrestile i sent 6. årh. og i 7. årh., så tegner der sig et interessant billede (fig. 8): For det første findes i Sverige og Finland kun højstatus våben med disse stile og generelt kun i rige gravfund. I Danmark derimod findes de på et bredt udsnit af fibler, våbenbeslag og hovedtøjsbeslag. Samtidig har analyser af stilenes enkeltelementer vist, at kun i det danske område, incl. Skåne, kan man følge hele stiludviklingen i detaljer. I Sverige

og Finland derimod forekommer kun dele af denne udvikling, og tilsyneladende kommer det lidt i bølger³¹. Disse forhold har ledt til den hypotese, at våbenudstyr med de pågældende stile er fremstillet i Danmark, måske endda i værksteder knyttet til den danske konge, og spredt på den danske konges foranledning³². Enderup-fiblens kvalitet står ikke tilbage for våben- og hovedtøjsbeslagene med samme stil, hvorved en høj "social status" måske også kan knyttes til den.

Man kan undre sig over, at våbenudstyr og hovedtøj med dyrestilsornamentik i større antal ender i Sverige og Finland, medens kun en mindre del findes i Danmark, hvor man til gengæld finder fibler i større antal med samme ornamentik. Forklaringen må være, at der ligger forskellige sociale betingede baggrunde bag spredningen af de to genstandsgrupper. Fibler vil almindeligvis spredes med de kvinder, der bærer dem. Der er i hvert fald frem til ca. 700 belæg for, at valget af smykker er etnisk betinget, hvilket klart giver sig udslag i, at næsten ingen fibler er spredt mellem Danmark på den ene side og Fastlandssverige og Gotland på den anden. Kun mellem Østersø-øerne og det nærmeste fastland ses der en vis udveksling af smykker. Der kan således være etniske grunde til, at smykker ikke spredes, men det kan også ligge i, at der ikke indgås giftermål mellem slægter fra forskellige områder, hvorved kvinderne ellers ville have spredt deres hjemlige smykker til deres mands region.

For våbenudstyrets vedkommende må sagerne hænge anderledes sammen. Fra skriftligt overle-

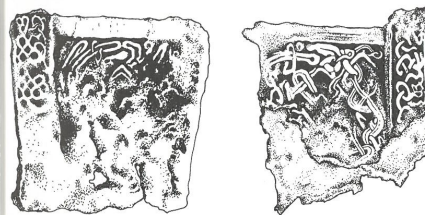

Fig. 7. To beslag fra Lindholm Høje. Begge af bronze og ornamenteret i stil C med bånd- og knudeornamentik. Den nære lighed til eksemplerne fra Vendel grav I på fig. 6 bemærkes. Mål: 1:1. Tegning: Jørgen Mührmann-Lund.

veret sagnmateriale og kontinentale kilder ved vi, at det var almindeligt for unge krigere at søge optagelse i fremmede kongers hird for derigennem at tilkæmpe sig ære i krig, førend de overtog deres nedarvede fædrene jord. Kriegerne svor kongen huld- og troskab, til gengæld sørgede kongen for deres fornødenheder og belønnede rigt en krigersk dåd³³. Et eksempel fra *Beowulf*-kvadet giver et indtryk af, hvad en sådan belønning i bedste fald

kunne omfatte. Efter *Beowulf* for den danske kong har nedkæmpet uhyret Grendel og dets moder, belønnes han med en gylden standard, brynje, hjelm, sværd, otte heste, kongens egen sadel og en halsring af guld³⁴. Da *Beowulf* kommer tilbage til sin egen herre, den gætiske kong Hygelac, bliver han belønnet med et arve-sværd, en stor mængde

land, en hal og et højsæde³⁵. Andetsteds står nogle af pragtsværdene beskrevet som ringsværd med orme-ornamentik³⁶, hvilket på det nærmeste lyder som en beskrivelse af sværdene ornamenteret med dyreornamentik fra sent 6. og 7. årh.

Beskrivelsen af *Beowulfs* belønning harmonerer ganske godt med, hvad man finder i de rige grave i Sverige og Finland. Samtidig kan en del af genstandene ud fra stilistiske analyser føres tilbage til Danmark. Det er derfor nærliggende at se en del af disse rige grave med dyrestil som repræsentanter for personer, der i deres ungdom var krigere i den danske konges hird. Spredningen af stilen afspejler den danske konges position i Norden. Formodentlig har andre konger anvendt anden dekoration til at markere det våbenudstyr med, som de gav deres skattede krigere.

Afslutning

Selvom fragmentet fra Enderup helt klart må være en fibula, må denne på grund af stilens sjældenhed og helt igennem høje status også være knyttet til det samme høje sociale samfundslag, som våben- og hestestyrer. Den oprindelige ejer af fiblen kan derfor meget vel have tilhørt kredsen omkring den danske konge, hvor nu end han måtte høre hjemme i 7. årh. At fundet netop er gjort i området syd for Ribe, er ikke overraskende, Dankirke og Gammel Hviding taget i betragtning. Her findes andre kvindesmykker af samme kvalitet, såsom sølvrelieffiblen fra Dankirke.

Der er således grund til at forvente, at stormandsbebyggelser fra 7. årh. også vil dukke op i området syd for Ribe. Her som andre steder i Danmark er det detektorfundene, som giver det første og hidtil ofte det eneste indblik i 7. årh.

Noter

1. Ørsnes 1966.
2. Høilund Nielsen 1991, fig. 1.
3. Ethelberg 1986.
4. Jarl Hansen 1990; 1991; Thorvildsen 1972.
5. Bencard et al. 1979; Jensen 1991a.
6. Bendixen 1972.
7. Jensen 1991b, s. 28, s. 30 samt et gravfund fra Okholm.
8. Høilund Nielsen under forberedelse; Jensen 1991a, s. 47.

9. Sb. 31. Enderup, Hviding Sogn og Herred, Tønder Amt. Fundet har nummer ASR 435 x 14.
10. Den Antikvariske Samling, Ribe, takkes for tilladelse til at publicere fundet. Rekognoscering af området er foretaget af antikvar Stig Jensen og museumsinspektør Per Kristian Madsen i 1984. I bl.a. 1994 er området afsøgt med metaldetektor af Jens Lau.
11. Jensen 1980, s. 31.
12. Johansen 1994, s. 25.
13. Olsén 1945; Ørsnes 1966. Går nu også under betegnelsen EKG2-3, jvf. Høilund Nielsen 1991, s. 139-142.
14. Ørsnes 1966.
15. Høilund Nielsen 1991, s. 132-133, s. 139-142.
16. Feveile, Jensen & Ljungberg 1990.
17. Høilund Nielsen 1994; Ramskou 1976.
18. Der findes dog brandgrave, hvor oldsagerne ikke er forbrændte, jvf. Madsen 1994, s. 135-136.
19. Jensen 1980, s. 23-25.
20. Jensen 1980, s. 25-29.
21. Jarl Hansen 1990, s. 233.
22. Jarl Hansen 1990, s. 239; Jensen & Watt 1993, s. 199.
23. Jarl Hansen 1991, s. 20-21.
24. Jarl Hansen 1990, s. 236.
25. Jensen 1991b, s. 27, s. 30.
26. Jensen 1991b, s. 36f.
27. Jarl Hansen 1990, s. 239.
28. Jensen 1991a, s. 67.
29. Stolpe & Arne 1912.
30. Høilund Nielsen 1991, s. 142-143; 1994, s. 34.
31. Høilund Nielsen 1991.
32. Høilund Nielsen i 1997.
33. Høilund Nielsen i 1997; Steuer 1987.
34. *Beowulf* 1020-48.
35. *Beowulf* 2190-2196.
36. *Beowulf* 1563-4, s. 1698.

Litteratur

- Bencard, M.: Wikingerzeitliches Handwerk in Ribe. Eine Übersicht. *Acta Archaeologica* 49, 1978, s. 113-138.
- Bendixen, K.: Mønterne fra Dankirke. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1972, s. 61-66.
- Beowulf*. Text and Translation. Translated by John Porter. 1991.
- Ethelberg, P.: *Hjemsted - en gravplads fra 4. og 5. årh. e. Kr.* Haderslev 1986. (=Skrifter fra Mu-

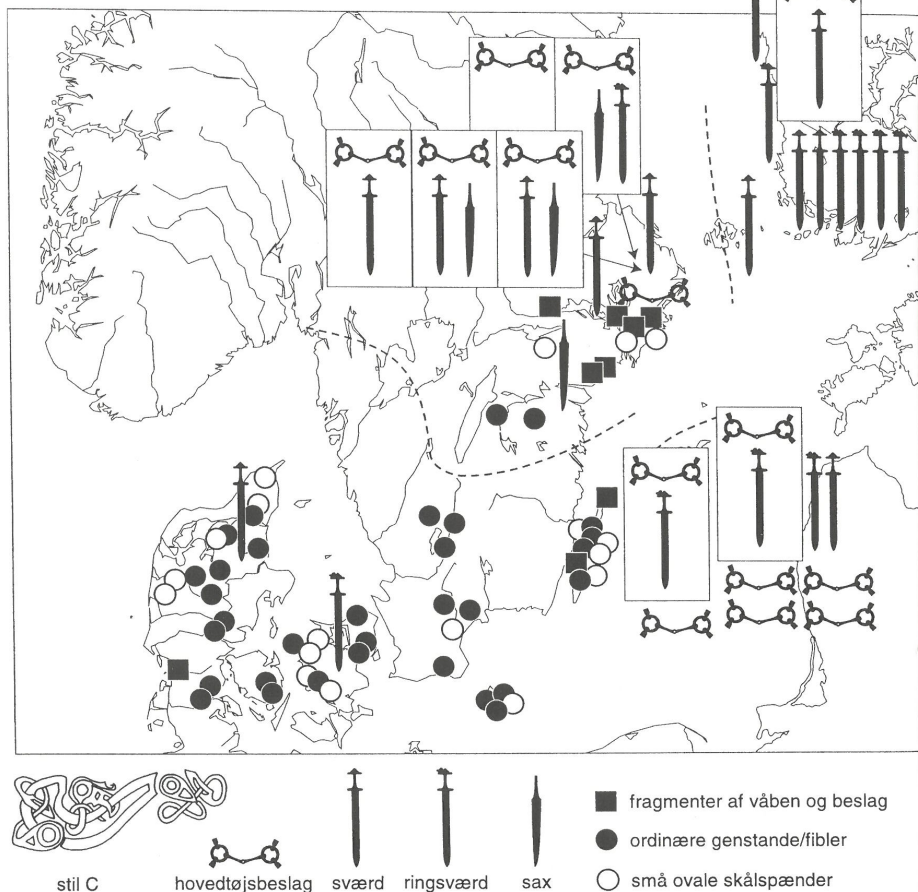

Fig. 8. Udbredelsen af hele stil C/EKG2-3 fordelt på genstandstyper. Det bemærkes, at de kendte forekomster af denne version af stil II stammer både fra smykker og fra våben og beslag til seletøj. Det bemærkes, at fiblerne har tyngdepunkt i Sydskandinavien, medens våbnene primært er knyttet til Gotland, Mälårregionen og Finland. De samtidige territoriale afgrænsninger er markeret, jvf. Høilund Nielsen 1991, og omfatter områderne Sydskandinavien, Gotland, Mälårregionen og Finland. Indramning markerer, at de pågældende genstande stammer fra samme grav. Kort: Jørgen Mührmann-Lund.

seumsrådet for Sønderjyllands Amt, 2).

Feveile, C., S. Jensen & K. Ljungberg: Ansgars Ribe endelig fundet - rapport over en udgravning ved Rosenallé i Ribe 1989. *By, marsk og geest 1*, 1988, s. 29-53.

Høilund Nielsen, K.: Centrum og periferi i 6.-8. årh. Territoriale studier af dyrestil og kvindesmykker i yngre germansk jernalder i Syd- og Østskandinavien. I: P. Mortensen & B. M. Rasmussen (ed.): *Fra Stamme til Stat i Danmark 2: Høvdingesamfund og Kongemagt*. Højbjerg 1991, s. 127-154. (=Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII:2).

Høilund Nielsen, K.: Lindholm Høje gravpladsen. I: *Lindholm Høje. Gravplads og Landsby*. Aalborg 1994, s. 27-38.

Høilund Nielsen, K.: Retainers of the Scandinavian Kings. An alternative interpretation of Salin's Style II (sixth-seventh centuries AD). *Journal of European Archaeology 5.1*. 1997, s. 154-172.

Høilund Nielsen, K.: The Bronze, Silver and Lead in the 8th century deposits and some Pre-medieval Stray Finds. I: M. Bencard (ed.): *Ribe Excavations 1970-1976*, vol. 5. (under forberedelse). Esbjerg.

Jarl Hansen, H.: Dankirke. Jernalderboplads og rigdomscenter. Oversigt over udgravningerne 1965-1970. *Kuml 1988-89* (1990), s. 201-247.

Jarl Hansen, H.: Dankirke. En myte i dansk arkæologi. I: C. Fabech & J. Ringved (ed.): *Samfundsorganisation og Regional Variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringsstid*. Højbjerg 1991, s. 15-23. (=Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII).

Jensen, S.: To sydvestjyske bopladser fra ældre germansk jernalder. Jernalderbebyggelsen i Ribeområdet. *Mark og Montre 1980*, s. 23-36.

Jensen, S.: *Ribes Vikinger*. Ribe 1991 (a).

Jensen, S.: Metalfund fra vikingetidsgårdene ved Gl. Hviding og Vilslev. *By, mark og geest 3*, 1990 (1991) (b), s. 27-40.

Jensen, S. & M. Watt: Handelscentre og centralpladser. I: S. Hvass & B. Storgaard (ed.): *Da klunger i muld... 25 års arkæologi i Danmark*. Aarhus 1993, s. 195-201.

Johansen, E.: Lindholm Høje og Limfjorden. I: *Lindholm Høje. Gravplads og Landsby*. Aalborg 1994, s. 17-26.

Madsen, O.: Søndervang ved Bjerre. En østjysk gravplads fra yngre germansk jernalder og vikingetid. *Kuml 1991-92* (1994), s. 105-149.

Olsén, P.: *Die Saxe von Valsgårde I*. Uppsala og Stockholm 1945. (=Valsgårdstudien II).

Ramskou, T.: *Lindholm Høje Gravpladsen*. København 1976. (=Nordiske Fortidsminder Serie B - in quarto Bind 2).

Steuer, H.: Helm und Ringschwert. Prunkbewaffnung und Rangabzeichen germanischer Krieger. Eine Übersicht. *Studien zur Sachsenforschung 6*. 1987, s. 189-236.

Stolpe, H. & T. J. Arne: *Graffältet vid Vendel*. Stockholm 1912.

Thorvildsen, E.: Dankirke. *Nationalmuseets Arbejdsmark 1972*, s. 47-60.

Ørnsnes, M.: *Form og Stil i sydskandinaviens yngre germanske jernalder*. København 1966. (=Nationalmuseets Skrifter. Arkæologisk-historisk række XI).

Summary

A fragment of a rectangular brooch with decoration in Animal Art Style C from Enderup, Hviding, is one of the first metal objects from the region south of Ribe from the otherwise poorly represented 7th century. The brooch fragment comes from the same region as the "manors" from Dankirke and Gamme Hviding. For this specific ornament style it is unusual that it is found on a brooch as all other objects with this decoration are high-status weapons and horse-harnesses. All objects ornamented with this style are most likely produced in Denmark, but only the brooches are delimited to the Danish area. The rich weaponry and horse-harnesses were spread also to Sweden and Finland with the chieftains that in the youth were retainers of the Danish king(s). All objects in this specific style are tied to the upper social levels, which may therefore also be the case of the Enderup-brooch. Thus, it indicates the existence of a not yet localised manor from the 7th century in the region south of Ribe.

Karen Høilund Nielsen, mag. art.
Byagervej 160
8330 Beder

En frankisk gravsten i Ribe

Af Torsten Capelle

I 1991 blev der fundet en 16,7 cm høj og 10,4 cm bred, kasseformet sandsten i Ribes ældste kulturlag. Stenen, der er ornamenteret med indridsede furer, er en "fremmed fugl" i Norden. Det har oprindeligt været en frankisk gravsten, og hvorledes den har fundet vej til Ribe, kan der kun gisnes om.

Ved udgravningerne af Ribes ældste kulturlag er der gennem årene fremkommet tusindvis af spændende fund - heriblandt en del ganske overraskende. Én af de væsentligste undersøgelser fandt sted ved Posthuset i 1990-91 (fig. 1)¹. Blandt de mange spændende fund herfra er en bearbejdet sten fra Rhinegnene en ægte sjældenhed i nordisk sammenhæng². Stenen blev i første omgang tolket som en tilfældig byggningssten, der kunne være kommet herop som ballast i et skib³. Den fremkom i et kulturlag fra perioden ca. 720-750, hvor den ikke synes at have haft nogen funktion⁴.

Det drejer sig om en ornamenteret, lys gullig sandsten af afrundet kasseform, 16,7 x 10,4 x 8,3 cm stor (fig. 2 og 3). Den ene korte ende er den eneste, der ikke er dekoreret, og det har antagelig været den oprindelige standflade. Den anden, øverste

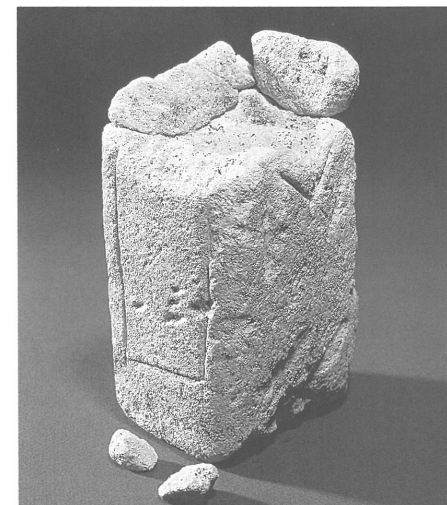

Fig. 2. Ornamenteret sandsten fundet i kulturlagene fra det vikingetidige Ribe. Foto: Rita Fredsgaard Nielsen.

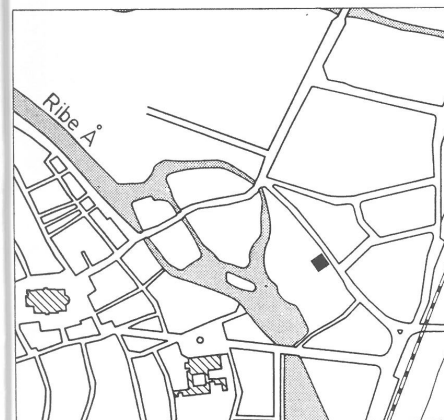

Fig. 1. Posthusudgravningens placering i Ribe. Tegning: Børge H. Nielsen.

korte ende har været forsynet med en firkantet, trugformet udhugning. Denne er ikke helt bevaret, men randafslutningen viser, at den her angivne højdeangivelse må være den oprindelige.

Alle fire langsider er kun udsmykket med få streger, der er anbragt som dybe karvsnitlinier. På begge smalsider danner de en tresidet ramme, der sandsynligvis oprindeligt har haft en - nu bortslidt - afslutning for oven (fig. 3a og 3d). På den ene bredside kan man for oven se en nedadvisende vinkel samt en lille lodret streg (fig. 3e). Den anden bredside er udsmykket på en større del af fladen og må derfor regnes for stenes udstillede eller fremadrettede side (fig. 3b). Her er det centrale motiv en